

ბახსენება – MEMORY

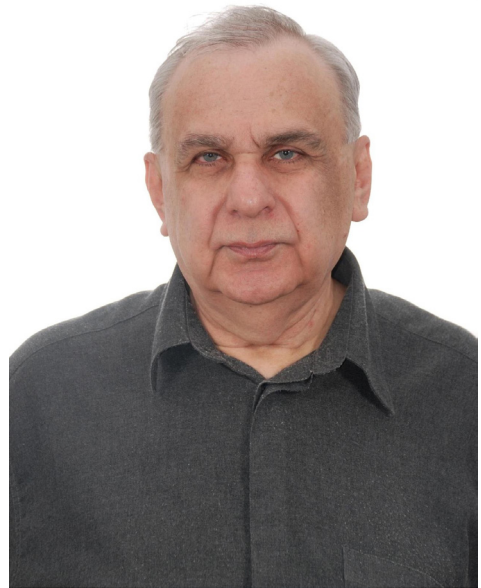
ქართულმა საისტორიო მეცნიერებამ დიდი დანაკლისი განიცადა. ცხოვრებიდან ნაადრევად წავიდნენ დარგის გამორჩეული სპეციალისტები გიორგი ქავთარაძე და ზურაბ ბრაგვაძე, რომლებმაც „ქრონოსის“ დაარსების დღიდან ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანეს ჟურნალის განვითარებაში. სარედაქციო კოლეგია ღრმა მწუხარებას გამოთქვამს მათი გარდაცვალების გამო.

ნანა ბახსოლიანი

გიორგი ქავთარაძის გახსენება

ქართულ საისტორიო მეცნიერებას თვალსაჩინო ქართველი მეცნიერი, პედაგოგი, ღირსეული მამულიშვილი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მედალოსანი (2015) და ერეკლე მეორის სამეფო ორდენის კავალერი გიორგი ქავთარაძე დააკლდა. ის დაიბადა თბილისში 1945 წ. 29 იანვარს, მათემატიკოსის ლეონ ქავთარაძისა და მხატვრის ნესტან ლეონიძის ოჯახში. 1962 წ. თბილისის პირველი საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე სწავლა განაგრძო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის ისტორიულ განყოფილებაზე.

გიორგი ქავთარაძემ, როგორც ნიჭიერმა, შრომისმოყვარე, ყოველმხრივ მოწესრიგებულმა ახალგაზრდამ პროფესორთა ყურადღება მიიპყრო და ასპირანტურის დამთავრების შემდეგ, 1971-72 წწ. იმავე კათედრაზე, პედაგოგიურ მოღვაწეობას შეუდგა – კითხულობდა სპეცკურსს „წინა აზიის არქეოლოგია“, რაც საქართველოში აღნიშნული კურსის ჩამოყალიბების პირველი ცდა იყო. მრავალმხრივია მისი სამეცნიერო ინტერესების სფერო, კერძოდ, კავკასიის ძველი ისტორიისა და არქეოლოგიის საკითხები საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა მონაცემთა შუქზე, კავკასიისა და ახლო აღმოსავლეთის ადრეული ლითონების ხანის

არქეოლოგიურ კულტურათა პერიოდიზაცია-ქრონოლოგია, კავკასიისა და ანატოლიის მოსახლეობის განსახლებისა და ეთნიკური ისტორიის საკითხები, ძველი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები, ანატოლიისა და ამიერკავკასიის ისტორიული გეოგრაფია, გეოპოლიტიკა, ამიერკავკასიისა და ანატოლიაში სახელმწიფოებრიობის წარმოქმნა-ჩამოყალიბების პრობლემატიკა, გეოგრაფიული ფაქტორის მნიშვნელობა წინა და ადრე ისტორიული საზოგადოებების ფუნქციონირებაში.

ბატონი გიორგის ძირითადი კვლევა-ძიებანი საქართველოს ენეოლით-ბრინჯაოს ხანის არქეოლოგიური კულტურების ქრონოლოგიის დადგენის მიმართულებით წარიმართა, რაც 1981 წელს, საკანდიდატო დისერტაციის წარმატებული დაცვით დაგვირგვინდა. იმავე წელს გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში „საქართველოს ენეოლით-ბრინჯაოს ხანის არქეოლოგიური კულტურების ქრონოლოგია ახალი მონაცემების შუქზე“ გიორგი ქავთარაძის მიერ სკრუპულოზურად იქნა შესწავლილი არქეოლოგიური ძეგლების რადიონახშირბადული (14 C) მეთოდით დათარიღების ისტორია (არიზონის უნივერსიტეტის თუსონის, კალიფორნიის უნივერსიტეტის ლა ჯოლას და პენსილვანიის უნივერსიტეტის ფილადელფიის ლაბორატორიები), რომელიც ფხიანი ფიჭვის დენდროქრონოლოგიური მეთოდის საშუალებით დადგენილი ასაკის ნიმუშების რადიონახშირბადულ¹ დათარიღებას, ასევე, ცენტრალურ ევროპაში, მდინარეების მაინის, რაინის, დუნაის და მათი შენაკადების კალაპოტების ჰოლოცენურ ხრეშში აღმოჩენილ მუხის მორების დენდროქრონოლოგიური შკალის დამუშავებას ეფუძნება. რ. ქლარქის მიერ შედგენილი საკალიბრაციო მრუდის გამოყენებით ბატონი გიორგის მიერ მიღებული შესწორებული 14 C თარიღებისა და რელატიური ქრონოლოგიის მონაცემების საფუძველზე გახდა შესაძლებელი საქართველოს ენეოლით-ბრინჯაოს ხანის არქეოლოგიური კულტურების ქრონოლოგიური შკალის დაძველება 1000-2000 წლით, რაც ეთანხმება ძველი ახლო აღმოსავლეთის ისტორიული წყაროების მონაცემებით შემუშავებულ ქრონოლოგიებს.

ბატონი გიორგის თვალსაწიერში დომინანტური ადგილი ყოველთვის ანატოლიასა და კავკასიას ეკავა. ამ ტერიტორიებზე მოპოვებული არქეოლოგიური ძეგლების შესწავლამ მკვლევარს ყურადღება ქართველური ტომების განსახლებისა და წარმომავლობის საკითხებისადმი მიაქცევინა. მალევე, 1985 წელს, სკრუპულოზური კვლევების შემცველი მონოგრაფიით, „ანატოლიაში ქართველურ ტომთა განსახლების საკითხისათვის“, წარდგა ქართული საისტორიო სამეცნიერო საზოგადოების წინაშე. ამ გამოცემით მკითხველი ეზიარება ბატონი გიორგის მეცნიერულ კვლევა-ძიებათა შედეგებს, ავტორის ორიგინალურ ხედვას, კონცეფციებსა და ჰიპოთეზების ჩამოყალიბების დინამიკას.

¹ რადიონახშირბადული თარიღები აღნიშნავენ მცენარის ბიოლოგიური სიკვდილის ასაკს.

ეგეოსური და კავკასიური სამყაროს ურთიერთობის კვლევას მან ახალი სტიმული მისცა – ნეოლითელი ანატოლიელების მონათესავეებად მიჩნეული, მინოსური კრეტის მოსახლეობის ეთნიკურ იდენტიფიცირებას, კრეტის ა-ხა-ზოვანი ტექსტების ქართველურ ენათა მონაცემების შეპირისპირების საფუძველზე ზოგიერთი მინოსური სიტყვის ეტიმოლოგიზაციას შეეცადა. გაამყარა ვარაუდი სამხრეთ და აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის მოსახლეობის ნაწილის ბერძნების მიერ პელასგთა ნაშიერებად მიჩნევის შესახებ. წერილობითი წყაროებისა და არქეოლოგიური, ანატოლიურ ტოპონიმებში ქართველური ენებისათვის დამახასიათებელი ელემენტების არსებობამ, ხეთური, ასურული ეპიგრაფიკული ძეგლების, ბერძნული, ქართული, სომხური და ბიზანტიური წერილობითი წყაროების ურთიერთშეპირისპირებამ ბატონი გიორგი იმ მნიშვნელოვან დასკვნამდე მიიყვანა, რომ სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ზოლი და მთელ გაყოლებაზე გადაჭიმული ჯანიკის, გირესუნის, გიუმუშხანეს, ზიგანის, ტრაბზონის, ლაზისტანის მთების ფერდობები და აღმოსავლეთ ანატოლიის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში მდინარეების ჭოროხის, მტკვრის, ყარასუს და არეზს შუა მოქცეული მოსხური მთების შემადგენელი ჭოროხის, არსიანის, შავშეთის, სოლანლულის, კოპის, აკდალის, კარგაპაზარის, ჩახირბაბის, ალაპიუეკბერის ქედები – ისტორიული ტაო-კლარჯეთისა და დიდი მესხეთის უმეტესი ნაწილის მომცველი, ძველთაგანვე ქართველური წარმომავლობის ტომთა გავრცელების მხარეებია.

საქართველოს სიყვარულით აღვსილმა მეცნიერმა, ბევრი ნაფიქრალის შედეგად კიდევ ერთი, სიღრმისეული კვლევა-ძიებებით განმტკიცებული, სამშობლოს წარსულსა და მომავალზე არნ. ტოინბისეული „გამონვევისა და პასუხის“ საფუძველზე მონოგრაფია „საქართველოს სახელმწიფოებრივი განვითარების საკითხები“ 2006 წელს შემოგვთავაზა. ქართული სახელმწიფოებრიობის სათავეს ის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში აღმოცენებულ დაიანეი/დიაუხის უკავშირებს, აანალიზებს მიზეზებს და ასკვნის, რომ ასურული და ურარტული წერილობითი წყაროები და კულტურული ნაშთები სავსებით მოწმობენ მის სიდიდესა და განვითარების მაღალ დონეს, გამოვლენილს მრავალრიცხოვანი ქალაქებით, ციხე-სიმაგრეებით, ციკლოპური ნაგებობებით, მეურნეობის დანიანურებული სახეობებითა და მეტალურგიით. რეგიონის რესურსების დაცვის საჭიროებას ჯერ ასურელთა, ხოლო შემდეგ ურარტელთა ძალმომრეობისაგან და ეკონომიკურ უპირატესობათა საკუთარი მიზნებისათვის გამოყენების მისწრაფებას უნდა განეპირობებინა რკინით მდიდარი დაიანეი/დიაუხის ქვეყნის წარმოქმნა და ძვ. წ. XII-VIII სს. მანძილზე ხუთსაუკუნოვანი არსებობა, რომ ქვეყანა ხასიათდებოდა „საბელადო“ ტიპის პოლიტიკური სტრუქტურით და წარმოადგენდა წინასახელმწიფოებრივი საფეხურიდან სახელმწიფოზე გარდამავალ წარმონაქმნს. იმავე ტოინბისეული თეორიის ფარგლებში აანალიზებს, რომ დიაუხის საპირისპირო, ჩრდილო-დასავლეთ პერიფერიაზე, ჭოროხის აუზში ყალიბდებოდა დიაუხის

მეტოქე და მემკვიდრე ქვეყანა, ურარტული წყაროების კულხა, ურარტუს ახალი მეტოქე ჩრდილოეთის სატრანზიტო გზებისათვის ბრძოლაში.

კლასიკური ხანის ახალი სახელმწიფოების იბერიის, კოლხეთ-ეგრის-ლაზიკის და ალბანეთის პოლიტიკურ ისტორიას კავკასიის გეოგრაფიული მდებარეობით, დიდი კავკასიონის მთაგრეხილის სტრატეგიული ფუნქციის მქონე ზეკარების კონტროლის თვალსაზრისით განიხილავს და აანალიზებს, რომ კავკასიის მთავარი ქედის ფაქტორი, რომლის სამხრეთითაც ეს რეგიონი მდებარეობდა, მის ბედს განსაზღვრავდა, ყოფილიყო მაღალგანვითარებული განაპირა ნახევარმთვარის (ევრაზიული პერიფერიის) ფორპოსტი განვითარების შედარებით დაბალი ხარისხის მქონე შუაგული ქვეყნის (ცენტრალური ევრაზიის) წინააღმდეგ. იბერებს შესაძლებლობა ჰქონდათ კავკასიონზე გადმოეყვანათ ჩრდილოელი მეზობლები და წარმატებით გამოეყენებინათ ისინი საკუთარი და თავიანთი მოკავშირეების პოლიტიკური მიზნების შესაბამისად. ამით ხსნის ბატონი გიორგი იმ გარემოებას, რომ ქართულ ქვეყნებს ასცდა ის კატაკლიზმები, რომელიც რომის იმპერიის დამხობას მოჰყვა (ხალხთა გადასახლება, გოთობა...) და რომელმაც ძლიერ უცვალა სახე კავკასიონის ჩრდილო და ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე ქვეყნების პოლიტიკურ და კულტურულ ვითარებას.

ქართული სახელმწიფოებრიობის ძლიერება კავკასიონის გადასასვლელების გაკონტროლებასთან მიმართებაში მკაფიოდ იკვეთება მთელი მისი არსებობის მანძილზე. ბატონი გიორგი მიიჩნევდა, რომ ქვეყნის ამ ფუნქციის არსებობით უნდა იყოს გამონვეული ის გარემოება, რომ საქართველო წარმოადგენდა ერთადერთ სახელმწიფოს მთელ ქრისტიანულ სამყაროში, რომლის სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურული განვითარება სპეციალისტთა მიერ უწყვეტადაა მიჩნეული, კლასიკური ხანიდან დაწყებული XIX საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ მისი ანექსიის ხანამდე.

ბატონი გიორგის ნააზრევთან შეხებამ კვლავაც აღტაცება მომგვარა – კიდევ ერთხელ დავრწმუნდი, რომ ზემოაღნიშნულ პრობლემებს ორიგინალური ხედვითა და ხელნერით დაჯილდოებული გამორჩეული მკვლევარი ჰყავდა. მისი ნაფიქრალი დღეს არსებულ გამონვევებსა და პერსპექტივებზე ისევ და ისევ აქტუალურია, აკი „ყოველი წერილი ძეგლი არს მეტყუელი გამომაჩინებელი აღმწერელისა საუკუნოდ“.

მისი სახელი სამუდამოდ დარჩება ქართულ ისტორიოგრაფიულ მეცნიერებაში, თავმდაბალი და მოკრძალებული ადამიანისა, შესანიშნავი მეცნიერისა და მოქალაქის.

თიბათვე 2024 წელი